

ጥንታዊት ግሪክ

ሂወት ኣብተን ከተማታት

ግሪካውያን ከተማታቶም ሓደ ዓቢ ህንጻ ኣብ ላዕሊ ጎቦ ብምግባር እታ ከተማ ከኣ ኣብ ታሕቲ ጌሮም ኢዮም ድሃንጽዎ ኔሮም። ኣብ ከባቢ እቲ ገዛውቲ፣ ትካላትን ንግዳዊ ንጥፊታትን ከኣ ምናልባት ኩናት እንተኾይኑ ካብ ጸላኢ መከላኸሊ ብእምኒ ድተነድቀ ዓቢ መንደቕ ይገብሩ። ኩለን ከተማታት ህዝቢ ንዘተ ድእከበሉን ድሸምተሉን ኣንጎራ ድበሃል ዓቢ ህንጻ ኔሩወን። ምምሕዳር ከተማውን ኣብኡ ኢዩ ስለዚ ነጻ ሰባት ኣብኡ ከይዶም ብዛዕባ ኣገደስቲ ጉዳያት ክዝትዩ ልሙድ ኢዩ ኔሩ። መብዛሕትኣን ከተማታት ብሓደ ጽግዒ ናይ ስፖርት ቦታን ክፉት ናይ ትያትር ቦታታትን ኔርወን። ግሪካውያን ጥዑይ ኣካላት ልክዕ ከም ስራሕን ትምህርትን ኣገዳሲ ኢዩ ኢሎም ይኣምኑ ነበሩ።

På torget i Athen (c Mauricio)

ፍርቆም እቶም ነበርቲ ናይተን ከተማታት ባራዩ ኢዮም ኔሮም። መብዛሕቶም ከኣ ምስ ዕፉን፣ ናይ ገዛ እንስሳን ካልእ ኣቕሑትን ድተዓደጉ ምሩኻት ኩናት ነበሩ። እቶም ባራዩ ኣብ ጀራዲን፣ ዕደናን እምኒ ድፈሓረሉ ቦታን ይሸቅሉ ነበሩ፣ ገዛውቲ ድማ ይሃንጹ ነበሩ። ገለገለ ባራዩ ከኣ መምህራንን ሓካይምን ነበሩ። ምስ ነጻ ድኸኑ ሰብኡት ድተመርዓዋ ኣንስቲ መብዛሕትኡ ግዜ ኣብ ገዛ ነበራ። ንሳተን ናይ ቆልዓ ሞዕባይን መስዋእቲ ነቶም ኣማልኸቲ ምቕራብን ሓላፍነት ነበረን።

እተን ባራዩ ደቀንስትዮ ድማ ንዕኣን ምግቢ ይሰርሓለን፣ ኣቕሑት ይሓጽባለንን ገዛ የላዕላለንን ነበራ። እቲ ሰብኣይ ናይቲ ገዛ ኩሉ ሸመታ ይገብር ነበረ። ኣንጊሁ ካብ ገዛ ምስ ወጻ ቅድሚ ኣዕርዩ ምጽልማቱ ንገዛ ኣይምለስን ነበረ። ሸው ኣስቤዛ ይገብር፣ ምስ ካለኣት ሰባት የዕልል፣ ምናልባት ስፖርታዊ ንጥፊታት ይገብርን ሃድን ይኸይድን። ኣብ ገዛ ኢጋይሽ ኣንተሃልዮም ከኣ እታ ሰበይቱ ክትቀርቦም የብላን ንሳቶም ከኣ በተን ድስዕሳዓን ድዝምራን ባራዩ ኣንስቲ ይዘናግዑ ነበሩ።

En uteskole i Athen (Wiki Commons)

አወዳት ጥራይ ኢዮም ድማሃሩ ኔሮም። ኣብ ሽዱሽተ ዕድሚኦም ይጅምሩ ኣብ ዓሰርተ ሓሙሽተ ዕድሚኦም ከኣ ይውድኡ ነበሩ። እተን ኣዋልድ ከኣ ኣብ ገዛ ብዛዕባ ኣተሓሕዛ ገዛን ኣተዓባብያ ቆልዓን ይማሃራ ነበራ። መዛሕትኣን ደቂ ኣንስትዮ ኣብ ከባቢ ዓሰርተ ሓሙሽተ ዕድሚኣን ይምርዓዋ ነበራ።

ኣቴንስ

እቶም ኣብ ኣቴንስ ድነበሩ ሰብኡት ድበዘሐ ግዜኦም ብዛዕባ እተን ከተማታት ብኸመይ ይካየዳን ይመሓደራን ክዝትዩን ክውስኑን ይጥቀምሉ ነበሩ። እቶም ሓሳባቶም ክገልጹ ድፍቀዶም ድነበረ ከኣ እቶም ኣብተን ከተማታት ድዓበዩ ነጻ ሰባት ኢዮም። ኣብ ነብሲ ወከፍ ታሸዓይ መዓልቲ ህዝባዊ ኣኼባ ይግበር ነበረ። እብቲ ኣኼባ ሕግታት የውጽኡ፣ ቀረጽ ይውስኑ ክምኡ'ውን ኣገደስቲ ውሳኔታት የሕልፉ። ብዙሓት ኣሸሓት ኣብቲ ዘተታት ይሳተፉ ነበሩ። ክም ሕጊ 6000 ኣባላት ቅድሚ ምምጻኦም እቲ ኣኼባ ኣይጅመርን ነበረ። እቶም ሰብኡት ኣንጻር ወይ ደገፍ ናይ ጉዳይት ኣእዳዎም ብምልዓል ድምጺም የስምዑ። ዋላኳ ኣንስቲ፣ ስደተኛታትን ባራዩን ክውስኑ ዕድል ኣይነበሮም ኣቴንሳውያን ግን ነዚ ዲሞክራሲ ይብልዎ ነበሩ።

Den store folketaleren Perikles snakker til borgerne i Athen (Wiki Commons)

እቶም ንአገደስቲ ዕማማት ኣብቲ ከተማ ድመርሑ ድነበሩ ብሓገዝ ብዕጫ ይምረጹ ነበሩ። ዳያኑ ናይ ጉዳያትን ውድድር ስፖትን ንምውሳኘውን ዕጫ ይጥቀሙ ነበሩ። ኣቴንሳውያን ኣብ ዓመት ሓደ ጊዜ ካብታ ከተማ ድስጎጉ ሰባት ንምፍላይ የድምጹ ነበሩ። ተበታቲኖም ድመጹ ህዝቢ እም ከኣ ደይተድልዩ ክሳብ ኣብ ዓሰርተ ዓመታት ነታ ከተማ ሓዲጎም ናይ ምውጻእ ሓዲጋ ክገጥሞም ግዴታ ነበረ።

Sparta

እቴንስ መብዛሕቲኡ ግዜ ምስታ ናይ ኩናት ከተማ ትቐጻር ከተማ ስፓርታ ኣብ ኩናት ነበረት። እቶም ሰብኡት ሓያላት ተዋጋእቲ ነበሩ ምክንያቱ ኮምኡ ንክኾኑ ኢዮም ድለማመዱ። ካብ ደቂ ሸውዓተ ክሳብ ደቂ ሰላሳ ዓመት ዕድሜ ኣብ መዓስከር ውትህድርና ይነበሩ ነበሩ። ኣብኡ ድማ ከቢድ ልምምድን ጽኑዕ ዲሲፕሊንን ነበረ። ኣዝዩ ውሑድ መግብን ሕማቕ ክዳንን ይወሃቡ ነበሩ። እቲ ድበለጸ ኣገባብ ናይ ኣነባብራ ክመሃርዎ ድነበሮም ምስራቕ ክመሃሩ ጥራይ ኢዩ። ስፓርታውያን እቶም ቆልዑ ሕማቕ እንተኣሕሊፎም ኢዮም ሓያላት ተዋጋእቲ ድኾኑ ድብል እምነት ነበሮም። ወተሃደራዊ ኣገልግሎት ክሳብ እቲ ሰብኣይ ወዲ 60 ዓመት ይቐጽል ነበረ ነቶም ክንድኡ ክጸንሑ ድኸአሉ።

Gammel statue av spartaner og en moderne utgave (Wiki Commons)

ተዋጋእቲ ናይ ስፓርታ ነዊሕ ጸጉሪን ቀዱሕ ቆቢዕን ስለዚ ከኣ ነዞም እኩያት ተዋጋእቲ ምልላዮም ቀሊል ድነበረ። እዞም ወተሃደራት ኣብ ኩናት ክዕወቱ ተዘይክኢሎም፣ ክሳብ ኩሎም ሞይቶም ዝውድኡ ይቃለሱ ነበሩ። ከይተዓወተ ንገዝኡ ክምለስ ድፍቀዶ ሰብ ኣይነበረን።

ኣብ ስፓርታ ድነበራ ደቂኣንስትዮ ካብ ኣብ ካልእ ከተማታት ድነበራ ደቂኣንስትዮ ድሓሽ ናጽነት ኔርወን ምክንያቱ እቶም ሰብኡተን ንነዊሕ ጊዜ ካብ ስድራኦም ስለድርሕቁ። ኣዋልድን ኣንስትን ብጉቡእ ድተለማመዳ ክኾና ከኣ ኣገዳሲ ኢዩ ኔሩ።

ጥዑይ አካላት ክህልወን ጥዑያት ቆልዑ መታን ክወልዳን። አወዳት ቀንዲ ተባሃግቲ ነበሩ፣ በዚ ከአ አዋልድ ህጻናት ኣብ ጫካ ክድርበያ የጋጥም ነበረ። እዚአተን ብዙሕ ጊዜ ካልእ ሰብ ይወስድወን እም ባራዩ ከአ ይገብርወን ነበሩ።

ዕዮ

ነዞም ድስዕቡ ሕቶታት መልስ:

1. እቲ ህዝቢ ንዘተ ድእክበሉ ድነበረ ኣዳራሽ ወይ ህንጻ ግሪኻውያን እንታይ ይብሉዎ ነበሩ?
2. ኣብ ኣቴንስ ትምህርቲ ድመሃሩ ድነበሩ መን ኢኢዮም?
3. እቲ ህዝባዊ ኣኼባ እንታይ ይገብር ነበረ?
4. እቶም ኣብቲ ከተማ ኣገዳሲ ዕማም ድመርሑ ሰባት ኣቴንሳውያን ብኸመይ ይመርጽዎም ነበሩ?
5. ነቶም ስፓርታውያን ተዋጋእቲ ብኸመይ የለልይዎም ነበሩ?